

Spis treści

1. UWAGI WSTĘPNE	11
1.1. Zadania badawcze	15
1.2. Założenia badawcze	17
1.3. Źródła	22
2. W POSZUKIWANIU PRZYCZYN: ZARYS PROBLEMU W UJĘCIU KULTUROWYM	26
2.1. Diagnoza problemu i stan obecny	26
2.2. Nauka w służbie polityki: filologia jako narzędzie rosyjskiego imperializmu kulturowego	32
2.3. Analiza sytuacji lingwokulturowej Rusi w okresie powstawania najdawniejszych zabytków piśmiennictwa	45
2.4. Próba wyjścia z impasu: propozycje metodologiczne	49
3. W POSZUKIWANIU „KLUCZA ZROZUMIENIA”: JĘZYK – NORMA – NORMA LITERACKA	56
3.1. Norma językowa i literacka w ujęciu synchronicznym i diachronicznym	56
3.2. Teksty w języku cerkiewnosłowiańskim jako źródło do badań nad początkami języka literackiego: kontekst rosyjski i ukraiński	64
4. W POSZUKIWANIU NORMY: CECHY JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO W NAJSTARSZYCH ZABYTKACH CERKIEWNOSŁOWIAŃSKICH REDAKCJI RUSKO-UKRAIŃSKIEJ	74
4.1. FONETYKA	76
4.1.1. ZAZNACZONE W ZABYTKACH CECHY FONETYCZNE, KTÓRE LEGŁY U PODSTAW UKRAIŃSKIEJ NORMY JĘZYKOWEJ	76
4.1.1.1. WOKALIZM	76
4.1.1.1.1. Pełnogłos	76
4.1.1.1.2. Drugi pełnogłos	80

4.1.1.1.3.	Nagłosowe ro-, lo- (po-, ло-) powstałe z dawnych *ort-, *olt-	82
4.1.1.1.4.	Przejawy ukraińskiego ikawizmu	83
4.1.1.1.5.	Spłynięcie dawnych *i – *y w jeden dźwięk i powstanie ukraińskiego [и]	94
4.1.1.1.6.	Odzwierciedlenie miękkości głosek tylnojęzykowych [k], [g], [h]	97
4.1.1.1.7.	Zapisy -ѡа-, -ѡѣ-, -ѡю- zamiast południowo-słowiańskich -иа-, -ие-, -ию-	99
4.1.1.1.8.	Labializacja [o] > [u].	101
4.1.1.1.9.	Zbliżenie artykulacji nieakcentowanych [e], [y]	103
4.1.1.1.10.	Przegłos [e] > [o].	105
4.1.1.1.11.	Wymiana [u] / [v]. Obecność niezgłosko-twórczego [u]	109
4.1.1.1.12.	Losy nagłosowego [i-]	112
4.1.1.2.	KONSONANTYZM	115
4.1.1.2.1.	Odzwierciedlenie faryngalizowanego [r(h)]	115
4.1.1.2.2.	Twardość / miękkość spółgłosek przedniojęzykowych przed historycznie półmiękkimi	116
4.1.1.2.3.	Zmiany w prasłowiańskich grupach spółgłoskowych pod wpływem [j]	119
4.1.1.2.4.	Odzwierciedlenie miękkości [c']	123
4.1.1.2.5.	Procesy asymilacyjno-dysymilacyjne	126
4.1.1.2.6.	Spółgłoski protetyczne	130
4.1.1.2.7.	Powstanie spółgłosek epentetycznych	131
4.1.1.2.8.	Uproszczenia grup spółgłoskowych	132
4.1.2.	ZJAWISKA FONETYCZNE ZAREJESTROWANE W XI–XIV WIEKU, BĘDĄCE OBECNIE CECHĄ WYBRANYCH DIALEKTÓW JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO	134
4.1.2.1.	WOKALIZM	134
4.1.2.1.1.	Realizacja dawnego *ě (jać)	134
4.1.2.1.2.	Zapisy ε w miejscu 'а po spółgłoskach miękkich . . .	137
4.1.2.2.	KONSONANTYZM	138
4.1.2.2.1.	Odzwierciedlenie twardości etymologicznie miękkiego [r']	138
4.1.2.2.2.	Przejście [l] > [n]	139
4.1.2.2.3.	Metateza głosek [s] – [v].	139
4.1.3.	ZJAWISKA FONETYCZNE PIŚMIENNICTWA RUSKO-UKRAIŃSKIEGO (XI–XIV WIEK), KTÓRE NIE ZAKORZENIŁY SIĘ W JĘZYKU UKRAIŃSKIM	140
4.1.3.1.	WOKALIZM	140
4.1.3.1.1.	Realizacja ѡ, ѡ przed [j] ([ũ], [i])	140
4.1.3.1.2.	Realizacja *e	143
4.1.3.1.3.	Refleksy samogłoski redukowanej w połączeniu ze spółgłoską płynną скърбъ / скербъ < (*skъrb-)	143
4.1.3.1.4.	Refleksy dawnych połączeń z samogłoskami zredukowanymi	145

4.1.3.1.5. Zapisy nagłosowego [ju-] w postaci оу zamiast ю	147
4.1.3.2. KONSONANTYZM	148
4.1.3.2.1. Odzwierciedlenia głosek [z], [g], [ž] na styku prefiksu i rdzenia	148
4.1.3.2.2. Cekanie	149
4.1.3.2.3. Mieszanie [z] – [ž]	150
4.2. MORFOLOGIA	151
4.2.1. CECHY MORFOLOGICZNE, KTÓRE LEGŁY U PODSTAW NORMY JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO	151
4.2.1.1. IMIENNE CZĘŚCI MOWY	151
4.2.1.1.1. Końcówki -ovi, -evi rzeczowników w Dat. sg.	151
4.2.1.1.2. Formy Vocativu rzeczowników	154
4.2.1.1.3. Fleksja -ѣ > i w Gen. sg. i Nom. = Acc. pl. rzeczowników z dawnymi tematami na jā-	156
4.2.1.1.4. Fleksja -ѣ w formach Loc. sg. oraz Nom. – Acc. pl. rzeczowników z dawnymi tematami na jö-	158
4.2.1.1.5. Wariantywność końcówek rzeczownikowych na zasadzie analogii międzydeklinadyjnych	159
4.2.1.1.6. Formy Gen. sg. żeńskiego przymiotników i zaimków	161
4.2.1.1.7. Stopień wyższy przymiotników: syntetyczne formy przymiotnikowe i przysłówkowe	162
4.2.1.1.8. Formy superlativu wyrażone prefiksem ппе-	163
4.2.1.1.9. Formy Dat. = Loc. sg. liczby pojedynczej zaimków osobowych i zaimka zwrotnego.	163
4.2.1.1.10. Wybrane formy zaimkowe.	165
4.2.1.1.11. Ściągnięte formy złożonej odmiany przymiotników, zaimków i imiesłowów.	166
4.2.1.1.12. Wybrane formy liczebnikowe	168
4.2.1.2. WERBALNE CZĘŚCI MOWY.	169
4.2.1.2.1. Czasowniki z sufiksami -ova-, -uva-	169
4.2.1.2.2. Skrócone formy czasowników 2 os. sg. praes.	170
4.2.1.2.3. Formy 3 os. sg. i pl. praes.: końcówka -тъ czasowników w miejscu -тъ z protografów starobułgarskich	171
4.2.1.2.4. Formy 3 os. sg. – krótkie formy czasowników	173
4.2.1.2.5. Ewolucja form trybu rozkazującego 2 os. sg.	175
4.2.1.2.6. Tryb rozkazujący 1 os. pl.	176
4.2.1.2.7. Formy czasu przeszłego	177
4.2.1.2.8. Imiesłowy bierne	178
4.2.1.3. NIEODMIENNE CZĘŚCI MOWY	179
4.2.1.3.1. Formy przysłówkowe pochodzące z żywego języka	179
4.2.1.3.2. Wykrzykniki	180
4.2.2. CECHY MORFOLOGICZNE ZABYTKÓW Z XI–XIV WIEKU, BĘDĄCE OBECNIE CECHĄ WYBRANYCH DIALEKTÓW JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO.	181

4.2.2.1. IMIENNE CZĘŚCI MOWY	181
4.2.2.1.1. Końcówki -ov (<*-ojo) w Loc. sg. rzeczowników i zaimków	181
4.2.2.1.2. Końcówka -ии rzeczowników -і-tematowych w Gen. pl	182
4.2.2.1.3. Wybrane formy zaimkowe	183
4.2.2.1.4. Specyficzne formy zaimka 3. os. sg. fem.	183
4.2.2.2. WERBALNE CZĘŚCI MOWY	184
4.2.2.2.1. Infinitywny sufixs -чи	184
4.2.2.2.2. Postfixs -ся	185
4.2.2.2.3. Skrócone formy czasowników 3 os. sg. i pl.	186
4.2.3. ZJAWISKA MORFOLOGICZNE PIŚMIENNICTWA RUSKO-UKRAIŃSKIEGO (XI–XIV WIEKU), KTÓRE NIE ZAKORZENIŁY SIĘ W JĘZYKU UKRAIŃSKIM	187
4.2.3.1. IMIENNE CZĘŚCI MOWY	187
4.2.3.1.1. Wybrane formy liczebnikowe	187
4.2.3.1.2. Formy zaimka котор-	187
4.2.3.1.3. Formy II os. sg. imperativu	188
4.3. LEKSYKA	189
4.3.1. ŹRÓDŁA ZACHOWANEJ LEKSYKI I JEJ REJESTRACJA	189
4.3.1.1. Epigrafy	190
4.3.1.2. Marginalia	192
4.3.1.2.1. Mechanizm tworzenia rosyjskich mitów leksykograficznych na bazie ukraińskich zabytków	193
4.3.1.3. Ukraińska leksyka w tekstach w języku cerkiewnosłowiańskim redakcji ukraińskiej	199
4.3.1.3.1. Leksemy z ukraińskich tekstów oryginalnych, nie ujętych dotąd w leksykonach języków słowiańskich	200
4.3.1.3.2. Wkład ruskich-ukraińskich skrybów w rozszerzenie wachlarza leksykalnego cerkiewnosłowiańszczyzny	202
4.3.2. Nazwy miesięcy	212
4.3.3. Adaptacja form imion własnych	213
5. ZAKOŃCZENIE	217
WYKORZYSTANE ZABYTKI	230
SŁOWNIKI, ENCYKLOPEDIE (i ich skróty)	234
BIBLIOGRAFIA	235
WYKAZ CECH JĘZYKOWYCH, KTÓRE STAŁY SIĘ NORMĄ JĘZYKA UKRAIŃSKIEGO	243
ABSTRAKT	253